

No nonsense, alstublieft

Het gaat niet zo best met de economiebeoefening in Nederland, aldus eerder dit jaar een verkenningcommissie van knappe koppen die dat eens moest bekijken. Nu wist ik dat ook al voordat die commissie haar vooroordelen rationaliseerde. Er is dus niet alleen iets mis met mijn collega's, maar ook met die commissie. En omdat, naar mijn stellige overtuiging, met mij alles in orde is voel ik mij geroepen om u dat uit te leggen.

Als ik de Nederlandse bijdrage aan de ontwikkeling van het vak in de laatste decennia goed interpreteer, is het talent te eenzijdig gealloceerd in de macro-economische modellenbouw. Dergelijke modellen gaan eigenlijk nergens over, omdat de werkelijkheid zich niet in aggregaten, maar in individueel gedrag aftekent. Ze helpen evenwel om een consistent en – zo mogelijk – elegant antwoord te vinden op moeilijke problemen, zoals de klassieke vraag hoeveel engelen er op de punt van een speld kunnen dansen. Als zodanig zijn zij nuttig, want over dergelijke vragen gaat een groot deel van de bijdragen in de internationale toptijdschriften, waarin de verkenningcommissie ons meer wil laten publiceren. Nuttig – of althans rustgevend – is bovendien dat het Grote Denken zich van Grote Tradities bedient. Zo communiceert het in geheimtaal (vroeger Latijn, thans wiskunde) om niet in de rede gevallen te worden door het gewone volk. Constant blijft ook dat taalbeheersing daarbij belangrijker is dan wat men zegt. Heel eerbiedwaardig allemaal. Mijn persoonlijke probleem is evenwel dat ik vanuit mijn gedragswetenschappelijke belangstelling niet zo in aggregaten en abstracties geïnteresseerd ben. Geef mij maar een individuele engel, eentje van vlees en bloed, die ik in gewoon Nederlands kan vragen of ze wel van dansen houdt. Want dat lijkt me een goede voorvraag.

Natuurlijk is het niet allemaal onzin wat er in de toptijdschriften staat. Wat de macro-economie betreft is het inzicht inmiddels gemeengoed dat modellen slechts geloofwaardig zijn voor zover zij een micro-economische fundering hebben in de theorie van het individuele producenten- en consumentengedrag. Met de wederopstanding van de aanbodzijde zijn de micro-economie en de belangstelling voor instituten weer terug van weggeweest, met name ook in ons land. Maar nu wreekt zich de eenzijdige Nederlandse oriëntatie in voorafgaande decennia. Er is hier zo ongeveer geen institutionele micro-economie meer te vinden. En de verkenningcommissie maakt het nog erger door die welhaast uitgestorven dier-

soort nog te bedreigen ook. Zeker, er is meer belangstelling bij de algemene toptijdschriften voor institutionele zaken dan er in jaren geweest is. Maar dan wel voor Amerikaanse of Engelse instituties. De modale lezer aan Western Illinois University wordt niet geboeid door Nederlandse geheimenissen over een onwaarschijnlijk verwrongen woningmarkt, een verstarde arbeidsmarkt, een overgeïstitutionaliseerde kapitaalmarkt of een merkwaardig gemeten financieringstekort. Ook toptijdschriften letten op hun markt; dat komt in de beste families voor. Wie op basis van Nederlands materiaal iets kwijt wil kan doorgaans wel terecht bij de gespecialiseerde tijdschriften, maar die worden door de verkenningcommissie ondergewaardeerd. Wie wil scoren zal zich daar naar richten, en rationele verwachtingen ontlenen aan engelen-op-spelden, in de hoop langs de weg van de irrelevantie academisch aanzien te verwerven in de top. Anderen houden het voor gezien. Aannemende dat het toch de bedoeling was de participatie van Nederlandse onderzoekers aan het internationale forum te verbreden, geeft de verkenningcommissie blijk de gedragsreacties op haar prioritering niet te hebben overzien.

Nu het goede nieuws: ik heb maar ten dele gelijk. Er zijn altijd weer mensen die tegen de verdrukking in nuttige dingen doen. Neem bij voorbeeld het rapport *Kosten van kwartaire diensten 1970-1983*, dat dit voorjaar door het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) werd gepubliceerd, als zesde aflevering van een project dat nu zo'n jaar of zeven loopt. Vorige week vrijdag werd het besproken op een studiebijeenkomst van de Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek (SISWO). Ik heb wel vier redenen om dat mooi werk te vinden: 1. het is onderdeel van een systematisch onderzoeksprogramma; 2. het is uiterst beleidsrelevant; 3. het is ook voor het 'gewone volk' begrijpelijk en 4. het trekt internationaal de aandacht.

In tweeërlei opzicht is het onderzoek systematisch. In de eerste plaats door de manier waarop het greep krijgt op de produktiviteitsontwikkeling in de publieke sector. Niet door losse onderzoekjes naar gemakkelijk liggende deelsectoren (zoals de internationaal al tot vervelens toe onderzochte vuilophaldiensten), maar door vrijwel de hele breedte van de publieke sector mee te nemen. En in de tweede plaats doordat het inzicht stap voor stap wordt verdiept, wat de gebruikersvriendelijkheid verhoogt. Je gaat meedenken, en wordt nieuws-

gierig naar de volgende aflevering.

De onderzoekers hebben alleen een statistische verkenning willen doen en geen beleidsconclusies getrokken. Maar u en ik krijgen duidelijk te zien in welke richting we verder moeten zoeken. Er komt gebeiteld uit dat de personeelssterkte per gebruikerseenheid daalt als de vraag toeneemt, en stijgt als de vraag daalt: een duidelijke aanwijzing voor de geringe flexibiliteit in de omvang van de ambtelijke dienst. Verder dat de overheads sneller stijgen dan de diensten aan het publiek, in weerwil van de lippendienst aan deregulering en 'sturen-op-afstand'. En wie tussen de regels dóór leest ziet bovendien dat er nog veel meer omgebogen kan worden in het onderwijs, dat de problemen voor de oudedagsvoorziening zich opstapelen, en dat de automatisering kennelijk nog geen wezenlijke bijdrage levert aan de produktiviteitsontwikkeling bij politie en justitie. Allemaal dingen die u en ik wel wisten of vermoedden, maar waar we nu sterke kwantitatieve aanwijzingen voor hebben. Uiterst beleidsrelevant, dus, mede in het licht van de onbarmhartige helderheid van de berekeningen.

De vraagstelling voor de volgende afleveringen van dit onderzoeksprogramma dringen zich al op: wat zijn de effecten van deze divergerende ontwikkelingen; zijn die stuurbaar; en waarom maken bestuur en politiek niet veel meer gebruik van dit soort inzichten?

Waar het mij nu ten slotte om gaat is dat de onderzoekers met dit werk ook internationaal al veel eer ingelegd hebben. Niet via de grote tijdschriften, want daar hebben ze geen tijd voor. Maar wel op een conferentie van het International Institute of Public Finance, vorige zomer in Madrid. Onmiddellijke kennisoverdracht aan directe vakgenoten, ook dat aspect moeten we niet verwaarlozen. Misschien valt het nog wel mee met de beoefening van de economie in Nederland. Als we ons maar niet zenuwachtig maken over hitlijsten en verkenningcommissies. En als we deze creatieve ambtenaren rustig door laten werken; dan zal zelfs minister Van Dijk er nog van opkijken. No nonsense, alstublieft.

D.J. Wolfson